

Joggyakorlat

MERKEL CSENGE*

A nemzeti kisebbségek védelme és az Emberi Jogok Európai Bírósága

Minority Rights and the European Court of Human Rights

ABSZTRAKT

Jelen tanulmány az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) kisebbségeket érintő joggyakorlatát mutatja be. Az évtizedek alatt kialakult gazdag esetjog egyre konkrétan ismert el kisebbségi jogokat az Emberi Jogok Európai Egyezményének égíse alatt. Ilyen különös jogok többek között az önmeghatározáshoz való jog, a kulturális jogok, a nyelvi jogok, a kisebbségekkel összefüggő egyesülési jog és véleménynyilvánítási szabadság. Az EJEB néhány ügyben már hivatkozott a kulturális sokféleségre is mint védendő értékre, emiatt elképzelhető, hogy a jövőben még szélesebb védelmet biztosít majd a kisebbségek tagjai számára.

Kulcsszavak: *kisebbségi jogok, emberi jogok, Emberi Jogok Európai Bírósága, Emberi Jogok Európai Egyezménye, kulturális jogok*

ABSTRACT

This paper aims to present the case law of the European Court of Human Rights (ECtHR) regarding minorities' rights. Even though minority rights as such are not listed in the European Convention on Human Rights (ECHR), the ECtHR has developed an evolving minority rights protection under it. This paper describes the concrete cases of minority rights protection and shows how the case law evolved throughout the years. The ECtHR recognized the right to self-identification, the right to culture, the right to use minority languages, the right of assembly and the freedom of expression regarding minorities. This paper argues that there might be a shift towards a greater diversity protection in the future under the ECHR.

Keywords: *minority rights, human rights, European Court of Human Rights, European Convention on Human Rights, cultural rights*

* Dr. Merkel Csenge, PhD-hallgató, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Nemzetközi Magánjogi és Európai Gazdasági Jogi Tanszék; e-mail: merkel.csenge@gmail.com.

Jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJEE) és az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) milyen jogvédelmet biztosít a nemzeti kisebbségek számára. Az EJEE nem a nemzeti kisebbségek jogi védelmére jött ugyan létre, általános emberi jogi katalógusán keresztül azonban képes közvetve ellátni a nemzeti kisebbségek jogvédelmét. Annak ellenére, hogy az EJEE nem tartalmaz kifejezetten nemzeti kisebbségekre vonatkozó jogokat, az EJEB joggyakorlatában ez a jogvédelem nem „véletlenszerű”. Az EJEB több ügyben is egyértelműen kiállt a nemzeti kisebbségek és a kisebbségi kultúrák megőrzése mellett.

Az Európa Tanács keretében – az EJEE mellett – elfogadásra került egy, a kisebbségi jogokkal kifejezetten foglalkozó egyezmény is: a Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről (a továbbiakban: Keretegyezmény).¹ A Keretegyezmény célja a nemzeti kisebbségek, nemzeti kisebbségi kultúrák, nyelvek, vallás és identitás megőrzése. A Keretegyezmény az EJEE-vel szemben nem biztosít az EJEB számára hatásköröket, ugyanakkor az EJEB már többször hivatkozott a rendelkezéseire mint nemzetközi jogra.²

A Keretegyezmény 18. cikke arra ösztönzi az egymással szomszédos államokat, hogy kétoldalú egyezményeket kössenek az érintett nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek védelme érdekében. Az ilyen kétoldalú egyezmények egyben azt is eredményezhetik, hogy a határ menti kisebbségek kedvezőbb bánásmódban részesülnek, mint más nemzeti kisebbségek. Ezzel a problémával a Joggal a Demokráciáért Európai Bizottság (ismertebb nevén Velencei Bizottság) is foglalkozott, megállapítva, hogy a kultúra és az oktatás területén az effajta pozitív különbségtétel megengedhető, így az nem feltétlenül ellentétes az EJEE-ben meghatározott elvekkel.³

A tanulmány a fogalmi keretek tisztázásával kezdődik, majd az EJEB joggyakorlatát mutatja be különböző – a nemzeti kisebbségeket általában érintő – területeken. Így az önmeghatározáshoz való joggal, a kulturális jogokkal, a nyelvi jogokkal, a szűk értelemben vett politikai jogokkal (véleménynyilvánítás és egyesülés szabadsága) és az egyenlő bánásmód érvényesülésével foglalkozik. A tanulmány a konklúziókkal zárul, összegezve, hogy az EJEB eddig milyen nemzeti kisebbségeket érintő jogokat ismert el.

¹ 1999. évi XXXIV. törvény az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezményének kihirdetéséről.

² *Tasev kontra Észak-Macedónia ügy*, 2019. május 16-i ítélet (ügyszám: 9825/13) 33. pont; *Gorzelik és társai kontra Lengyelország ügy*, 2004. február 17-i ítélet (ügyszám: 44158/98) 93. pont.

³ GILBERT, Geoff: The Burgeoning Minority Rights Jurisprudence of the European Court of Human Rights. *Human Rights Quarterly*, 2002/3, 745–746. (DOI: 10.1353/hrq.2002.0034) *Report on the Preferential Treatment of National Minorities by their Kin-State*, adopted by the Venice Commission at its 48th Plenary Meeting (Venice, 19-20 October 2001). [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF\(2001\)019-e\(2021.05.01.\)](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF(2001)019-e(2021.05.01.)).

1. A nemzeti kisebbség jogi fogalma

A nemzetközi jogi egyezményekben a „nemzeti kisebbség” fogalma nincs meghatározva,⁴ ez alól nem kivétel az EJEE és a Keretegyezmény sem. Nem véletlen, hogy a „nemzeti kisebbség” kifejezésnek nincs egy egyezményben sem jogilag meghatározott fogalma. Ennek oka egyrészt abban keresendő, hogy az államok nem egységesen viszonyulnak a kisebbségekhez és a területükön élő népcsoportokhoz. Másrészt az államok a nagyobb szuverenitás megtartása érdekében a minél kevésbé korlátozó szövegezésben lehetnek érdekeltek. További okként és jövőbe mutató tendenciaként merülhet fel, hogy sok állam a fogalom hiányával kívánja kizárni az úgynevezett „új kisebbségeket” (a bevándorlókat, menekülteket és vendégmunkásokat) a jogvédelemből.⁵

A joggyakorlat általában igyekszik az ilyen hézagokat pótolni, így az EJEB meghatározta a „faj” és az „etnikum” fogalmát: *„Az etnikum és a faj egymással összefüggésben lévő fogalmak. Míg a faj fogalma olyan biológiai besoroláson alapul, amely morfológiai sajátosságok – mint például bőrszín vagy az arc jellegzetességei – alapján alfajokba sorolja az emberi lényeket, az etnicitás különösen a közös nemzetiség, vallásos hit, a közös nyelv vagy kulturális, tradicionális gyökerek és hátterek által meghatározott társas csoportok képzetéből ered.”*⁶ Az esetjog azt mutatja, hogy a nemzetiség az etnikum alapvető elemeként értelmezhető.⁷

A Keretegyezmény sem tartalmaz meghatározást a „nemzeti kisebbség” fogalmára nézve. Ennek oka, hogy a tárgyalások során az Európa Tanács tagállamai nem tudtak megegyezni egy egységes definícióban, így az államok bizonyos fokú mérlegelési jogkört kaptak, hogy maguk döntsenek a Keretegyezmény hatálya alá tartozók személyi köréről. Ez a mérlegelési jogkör azonban nem korlátlan, az államoknak a meghatározás során jóhiszeműen kell eljárniuk, tiszteletben tartva a nemzetközi jog általános szabályait és a szabad önmeghatározáshoz való jogot.⁸

2. Az EJEE és a nemzeti kisebbségi jogok

Ahogy fentebb említettem, az EJEE nem tartalmaz kifejezetten a nemzeti kisebbségekre vonatkozó jogokat,⁹ a Keretegyezmény pedig nem képezi tárgyát az

⁴ TÁRNOK Balázs: Kisebbségvédelem az Európai Unióban. PPKE JÁK, 1–2. https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12211/file/Kisebbs%C3%A9gv%C3%A9delem%20az%20Eur%C3%B3pai%20Uni%C3%B3ban_v%C3%A1zlat.pdf (2021. 05. 01.).

⁵ CSÁNYI Edina: A kisebbségvédelem és egyes jogi kérdései – 1. rész. *Jogelméleti Szemle*, 2004/4; TÁRNOK Balázs: Régi és új kisebbségek Európában: A migrációs válság lehetséges hatásai az őshonos/hagyományos és bevándorló kisebbségek jogaira. In: Gömbös Ervin (szerk.): *A kisebbségek jövője a globalizálódó világban*. Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 2016, 81–94.

⁶ *Nachova és társai kontra Bulgária ügy*, 46. pont.

⁷ Európai Unió Alapjogi Ügynöksége – Európa Tanács: *Kézikönyv az európai megkülönböztetésmentességi jogról. 2018. évi kiadás*. Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxemburg, 2020. https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_non_discr_law_HUN.pdf (2021. 05. 01.).

⁸ Az Európa Tanács honlapja, <https://www.coe.int/en/web/minorities/at-a-glance#%7B%2279030665%22%3A%5B%5D%7D> (2021. 05. 01.).

⁹ GILBERT: i. m., 736–780.

EJEB eljárásának. Annak ellenére, hogy az EJEB közvetlenül nem alapíthat döntést kisebbségvédelmi dokumentumokra, már többször kimondta, hogy a tagállamok kötelesek a nemzeti kisebbségekre vonatkozó alapjogi „nemzetközi standardokat” biztosítani, és a Keretegyezményre is többször hivatkozott.¹⁰ Az EJEB szerint a nemzeti és kulturális kisebbségek léte történelmi tény, és a demokratikus államoknak ezekkel a kisebbségekkel szemben nemcsak toleranciát kell tanúsítaniuk, hanem a nemzetközi jognak megfelelően védeniük és támogatniuk kell őket.¹¹

Az EJEE csak egy ponton említi kifejezetten a nemzeti kisebbségeket. A 14. cikkében (megkülönböztetés tilalma) védett tulajdonságként jelenik meg: *„A jelen Egyezményben meghatározott jogok és szabadságok élvezetét minden megkülönböztetés, például nem, faj, szín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani.”*

Az EJEE-nek és az EJEB-nek fontos, de korlátozott szerepe van a nemzeti kisebbségek jogvédelmében. Az EJEB szerepe mindenképpen jelentős, hiszen egy államok feletti ellenőrző funkciót tölt be. Korlátozott azonban egyrészt azért, mert az EJEE nem tartalmaz kifejezetten a kisebbségeket és a kisebbségi kultúrákat védő jogokat, amely alapján az EJEB a diverzitás megőrzésének értékére alapíthatná döntését; másrészt pedig jogsértés esetén az EJEB-nek pusztán a jogsértés megállapítására és kártérítés megítélésére van hatásköre.

Az EJEE, bár nem tartalmaz kifejezetten a nemzeti kisebbségekre vonatkozó jogokat, a benne foglalt jogok által, indirekt módon képes a nemzeti kisebbségek bizonyos érdekeit megvédeni. A nemzeti kisebbségek tagjai ugyanúgy lehetnek az EJEE 34. cikke értelmében áldozatok, mint bárki más:¹² *„A Bíróság kérelmeket vehet át bármely természetes személytől, nem-kormányzati szervezettől vagy személyek csoportjaitól, akik vagy amelyek azt állítják, hogy az Egyezményben vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben biztosított jogok valamely Magas Szerződő Fél részéről történt megsértésének áldozatai.”*

A kisebbségi jogok súlyos megsértése sokszor átfedésben van az EJEE-ben biztosított valamely más jog megsértésével, ezen keresztül az EJEB képes egy korlátozott kisebbségvédelmi funkciót ellátni. Az EJEB tehát a nemzeti kisebbségeket érintő ügyekben az EJEE-ben foglalt jogokat érvényesíti, és az azokhoz kapcsolódó alapjogi teszteket végzi el, a végeredmény azonban több esetben az, hogy a kisebbségi nemzeti identitás megtartásához való jog nélkülözhetetlen elemeit ismeri el az Egyezmény égíse alatt. Az EJEE tehát a világ egyik legerősebb emberi jogi egyezménye, a kisebbségvédelemre is kiterjedően.

A nemzeti kisebbségek védelme során az egyik legfontosabb sarokkö az EJEE 14. cikke (megkülönböztetés tilalma). A 14. cikk mellett a 8. cikk is meghatározó szerepet tölt be a joggyakorlatban, amely rögzíti a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot, és magában foglalja az önmeghatározáshoz való jogot és a

¹⁰ GILBERT: i. m., 737.

¹¹ *Tourkiki Enosi Xanthis és társai kontra Görögország ügy*, 2008. március 27-i ítélete (ügyszám: 26698/05) 51. pont.

¹² GILBERT: i. m., 740.

„kultúrához való jogot” is.¹³ Az EJEE biztosítja a gondolat-, lelkiismereti és vallás-szabadságot (9. cikk), amely az önálló vallással rendelkező nemzeti kisebbségek esetében bír különös jelentőséggel. A 3. cikk (a kínzás tilalma) szintén rendszeres hivatkozási alap a nemzeti kisebbségek védelmével összefüggő ügyekben. A 10. és 11. cikkek (a véleménynyilvánítás és az egyesülés szabadsága) is alkalmasak a nemzeti kisebbségek érdekvégyesítésének bástyáivá válni. A Kiegészítő Jegyzőkönyvek közül az 1. (tulajdon védelme, oktatáshoz való jog, szabad választásokhoz való jog) és a 12. (a megkülönböztetés általános tilalma) jelenik meg rendszeres hivatkozási alapként az ügyekben.

3. Az önmeghatározáshoz való jog

Az EJEB joggyakorlata alapján az EJEE 8. cikkéhez (magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog) hozzátartozik az önmeghatározáshoz való jog (*right to self-identification*) is, amely magában foglalja a nemzetiségi hovatartozás meghatározását.

Az *R.B. kontra Magyarország* ügyben az EJEB megállapította, hogy „az Egyezmény 8. cikkében foglalt ‘magánélet’ fogalma olyan tág kifejezés, amelyet nem lehet kimerítően meghatározni”.¹⁴ A „magánélet” fogalma alá tartozik a „személyes önállóság” fogalma, amelybe beletartozik az egyén fizikai és társadalmi identitásának számos vonatkozása, így etnikai identitása is.¹⁵ Az EJEE 8. cikke nem csak azt biztosítja, hogy valaki meghatározott etnikai és kulturális identitással rendelkezzen, és meg is élje azt, hanem azt a jogot is, hogy ezt az identitást szabadon megválaszthassa.

Az EJEB joggyakorlata alapján az önmeghatározáshoz való jognak egy pozitív és egy negatív oldala van. A pozitív oldal biztosítja, hogy ha valaki egy nemzetiségi kisebbséghez tartozónak vallja magát, akkor a külvilág az erre vonatkozó döntését tiszteletben tartsa – de csak akkor, ha ennek az identitásnak vannak objektív alapjai is.¹⁶ Az objektív alap megkövetelése nem járhat azonban irreális bizonyítási teherrel. A *Ciubotaru kontra Moldova* ügyben¹⁷ a kérelmező a moldovai nemzetiségi hovatartozását szeretne volna hivatalosan is románra változtatni. Az erre vonatkozó kérvényére azt a választ kapta a hatóságoktól, hogy mivel a szülei a hivatalos adatok szerint moldovai nemzetiségűek voltak, lehetetlen, hogy ő maga román legyen, egyúttal azt tanácsolták neki, hogy kutasson a felmenői között, hátha talál román felmenőket.

¹³ *Tasev kontra Észak-Macedónia* ügy.

¹⁴ *R.B. kontra Magyarország* ügy, 2016. április 16-i ítélet (ügyszám: 64602/12) 78. pont.

¹⁵ *R.B. kontra Magyarország* ügy, 78. pont. Lásd még *S. és Marper kontra Egyesült Királyság* ügy, 2008. december 4-i ítélet (ügyszám: 30562/04 és 30566/04) 66. pont; *Ciubotaru kontra Moldova* ügy, 2010. április 27-i ítélet (ügyszám: 27138/04) 49. pont; *Aksu kontra Törökország* ügy, 2012. március 15-i ítélet (ügyszám: 4149/04 és 41029/04).

¹⁶ Research Division (Council of Europe, European Court of Human Rights): *Cultural rights in the case-law of the European Court of Human Rights*. Council of Europe / European Court of Human Rights, January 2011 (Updated January 2017), 17. https://www.echr.coe.int/Documents/Research_report_cultural_rights_ENG.pdf (2021. 05. 01.).

¹⁷ *Ciubotaru kontra Moldova* ügy.

Ezt követően a kérelmező az EJEB-hez fordult az EJEE 8. cikkének megsértésére hivatkozva. A Bíróság leszögezte, hogy a személyes önállóság alapelve kulcsfontosságú az EJEE 8. cikkének értelmezése során. A személyes önállóság alapelve alatt pedig védelmet élvez az identitás egyes részeinek meghatározása, és ebbe a nemzetiségi identitás is beletartozik. Az EJEE célja, hogy ne csak elméletben biztosítsa a benne foglalt jogokat, hanem a gyakorlatban is, ezért olyan fair eljárásokra és bizonyítási rendszerre van szükség, amelyek ezen jogok érvényesülését biztosítani tudják. A Bíróság nem vitatta, hogy szükség lehet objektív bizonyítékokra a nemzeti kisebbséghez való tartozás megállapításakor, a konkrét ügyben azonban az állam olyan bizonyítékokat várt el a kérelmezőtől, amit szinte lehetetlen volt beszerezni, főként ha figyelembe vesszük a történelmi körülményeket Moldovában. A Bíróság szerint a kérelmező elégséges bizonyítékokat szolgáltatott nemzetiségi hovatartozását illetően: beszélt a román nyelvet, a neve román volt, és együttérzést tanúsított a román kisebbséggel. Az EJEB minderre tekintettel megállapította a EJEE 8. cikkének megsértését.

Az önmeghatározáshoz való jog *negatív* oldala szerint, ha valaki nem tartja magát egy nemzeti kisebbség tagjának, akkor azt mindenki köteles tiszteletben tartani bármilyen bizonyítás megkövetelése nélkül.¹⁸ Az *R.B. kontra Magyarország* ügyben az EJEB azt is megállapította, hogy az államoknak pozitív kötelezettségeik is vannak annak biztosítására, hogy az egyének fel merjék vállalni az identitásukat, és az ne járjon számukra bántalmazással vagy megaláztatással. *„Egy közösséggel kapcsolatos sztereotípiá egy bizonyos szint után alkalmas lehet arra, hogy befolyásolja a közösség identitástudatát, valamint a közösség tagjainak önbecsülését és magabiztosságát. Ilyen értelemben tehát tekinthető úgy, hogy befolyásolja a közösség tagjainak magánéletét.”*¹⁹ A Bíróság hozzátette, hogy attól, hogy egy bánásmód nem éri el az EJEE 3. cikkének (kínzás tilalma) küszöbét, az EJEE 8. cikkébe ütközhet. Ilyen cselekmény lehet a szóbeli sértés is, ha az erkölcsi épséget ért hatásai kellő mértékben károsak.²⁰ Az államoknak tehát pozitív kötelezettségeik vannak a 8. cikknek való megfelelés során. A hatóságoknak mindent meg kell tenniük, hogy kivizsgálják a rasszista, etnikai alapú indíttatást, és biztosítaniuk kell a magánélet tiszteletben tartását az egyének közötti viszonyokban is.

4. Kulturális jogok

A nemzeti kisebbségeket sajátos kultúra, nyelv, szokások és történelem is jellemzi, ezért az ő esetükben különös jelentőséggel bír a kulturális jogok elismerése. Ezek a jogok szolgálják, hogy identitásukat szabadon megélhessék és megőrizhessék. Az EJEB Kutatási Részlegének jelentése szerint a következő jogok sorolandók a kulturális jogok közé az EJEB joggyakorlatában: *i)* művészi kifejezés szabadsága, *ii)* jog a kultúrához való hozzáféréshez, *iii)* kulturális identitáshoz való jog, *iv)* nyelvi

¹⁸ *Tasev kontra Észak-Macedónia* ügy, 33. pont.

¹⁹ *R.B. kontra Magyarország* ügy, 78. pont.

²⁰ *R.B. kontra Magyarország* ügy, 79. pont.

jogok, v) oktatáshoz való jog, vi) kulturális örökség védelméhez való jog, vii) a törvényelmi igazság kiderítéséhez való jog és viii) az oktatás és kutatás szabadsága.²¹

Habár sem az EJEE, sem az EJEB nem szól kifejezetten kultúrához való jogról vagy kulturális jogokról (*cultural rights*), az EJEB esetjoga közvetve mégis több esetben védelemben részesített ilyeneket.²² Csakúgy, mint az egyéb nemzetiségi jogokat, az EJEB a kulturális jogokat is más jogok égisze alatt érvényesíti: többnyire a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog (EJEE 8. cikk), a véleménynyilvánítás szabadsága (EJEE 10. cikk) és az oktatáshoz való jog (Keretegyezmény 2. cikk) ernyője alatt. A „kulturális” joggyakorlat kialakulásához hozzájárult az is, hogy egyre több nemzeti kisebbséghez tartozó személy fordult az EJEB-hez annak reményében, hogy hagyományainak és kultúrájának megfelelően élhessen és nevelhesse gyermekeit.²³

A következőkben sorra veszem, hogy milyen konkrét jogokat ismert el az EJEB a kulturális jogok körében.

4.1. Jog a kultúrához való hozzáféréshez és a tájékozódáshoz

Ma már az információkhoz és a kultúrához elsősorban a televízió és az interneten keresztül férünk hozzá. A tévéadások és az interneten lévő tartalmak különösen fontosak a nemzeti kisebbségek számára, mert lehetővé teszik számukra az anyanyelvükön készült és a saját kultúrkörükhöz tartozó tartalmak elérését. Az ezekhez való hozzáférés jogáról döntött az EJEB a *Khurshid Mustafa és Tarzibachi kontra Svédország ügyben*.²⁴ Ennek kiindulópontja az volt, hogy egy iraki házaspár műholdat szerelt az albéretükre, hogy az iraki tévécsatornákat is foghassák,²⁵ az ingatlan tulajdonosa azonban követelte, hogy szereljék azt le. Az ebből kialakuló jogvita az EJEB-ig jutott, ahol a házaspár akként érvelt, hogy a műhold leszerelése az információhoz való hozzáférésüket akadályozza. A Bíróság az EJEE 10. cikke (véleménynyilvánítás szabadsága) alapján úgy határozott: a házaspárnak joga van ahhoz, hogy műhoddal foghassák a saját nyelvükön szóló anyaországi adásokat. A Bíróság külön kiemelte annak a jelentőségét, hogy bevándorló családról van szó, és a tévéadások jelentik az egyik módját annak, hogy fenntartsák a kultúrájukat és az anyanyelvük használatát. Tehát ez az alapjog a Bíróság szerint nem csupán arra vonatkozik, hogy a nemzetiséghez tartozók értesüljenek a hírekről, hanem arra is, hogy biztosított legyen számukra a kultúrájukhoz való hozzáférés.²⁶

²¹ Research Division (Council of Europe, European Court of Human Rights): i. m., 4.

²² Research Division (Council of Europe, European Court of Human Rights): i. m., 3.

²³ Research Division (Council of Europe, European Court of Human Rights): i. m., 4.

²⁴ *Khurshid Mustafa és Tarzibachi kontra Svédország ügy*, 2008. december 16-i ítélet (ügyszám: 23883/06).

²⁵ *Khurshid Mustafa és Tarzibachi kontra Svédország ügy*, 27. pont.

²⁶ *Khurshid Mustafa és Tarzibachi kontra Svédország ügy*, 44. pont.

4.2. A kulturális örökséghez való jog

Az *Akdaş kontra Törökország ügyben*²⁷ egy olyan erotikus francia regény publikálásából lett jogvita, amely vámpírokkal, pedofíliával és szadomazochizmussal kapcsolatos szexuális leírásokat is tartalmazott. A török hatóságok büntetőjogi szankciókkal akarták sújtani a regény kiadóját. Az EJEB azon a véleményen volt, hogy a szankciók az EJEE 10. cikkébe (véleménynyilvánítás szabadsága) ütköztek, és kimondta, hogy a „közérkölc” meghatározása során az államoknak figyelembe kell venniük az államon belüli sokszínűséget, különös tekintettel az államon belüli kulturális, vallási, civil vagy filozofikus közösségekre.

4.3. A kulturális identitáshoz való jog

A kulturális identitáshoz való jogot (*right to cultural identity*) az EJEE több cikk alatt is védi: a 8., 9. és 11. cikkek alatt. Az EJEB joggyakorlata alapján a kulturális identitáshoz való jog négy jogosultságot foglal magában: *a)* a jogot, hogy bárki szabadon megválassza kulturális identitását, *b)* a jogot, hogy bárki kultúrájának megfelelően éljen, *c)* a vallás szabad megválasztását, *d)* a kulturális célú gyülekezési jogot.²⁸

A *Chapman kontra Egyesült Királyság ügyben*²⁹ az volt a kérdés, hogy joguk van-e a romáknak a lakókocsiban lakó életformához a saját tulajdonukban lévő ingatlanjukon. A konkrét ügyben az angol hatóság nem adta meg az ehhez szükséges „építési” engedélyt. A roma kérelmező arra hivatkozott, hogy a roma kultúra része a mozgó és lakókocsiban lakó életforma, ő maga is így élte az eddigi életét, így nőtt fel, ezért álláspontja szerint annak ellehetetlenítése az EJEE 8. cikkébe ütközik. A Bíróság elismerte, hogy az ügy az EJEE 8. cikke alá tartozik, azonban jogszerűnek és arányosnak ítélte a lakókocsis életformát korlátozó nemzeti rendelkezéseket. A lakókocsiban élést jogosan korlátozhatják területrendezési elvek, és mivel a kérelmezőnek módjában állt, hogy olyan településre költözzön, ahol folytathatja ezt az életmódot, az Egyesült Királyság nem sértette meg az Egyezményt. A Bíróság kimondta: az a tény, hogy valaki egy nemzeti kisebbség tagja, nem ad mentességet azok alól a jogszabályok alól, amelyek az ország közösségi értékeinek a megóvását szolgálják.

Az ítélet meghozatalában azonban nem volt konszenzus az EJEB bírái között. *Pastor Riduejo, Bonello, Tulkens, Straznická, Lorenzen, Fischbach* és *Casadevall* bírók különvéleményben fogalmazták meg a többségi döntéssel való egyet nem értésüket. Véleményük szerint a vitatott korlátozások nem voltak szükségesek egy demokratikus társadalomban. Szerintük a nemzeti kisebbségek egyedi szükségleteit nagyobb védelemben kellene részesíteni, és ebben konszenzus van a Szerződő Államok között is. Szerintük az EJEB számára cél kellene hogy legyen a kulturális sokszínűség fenntartása.³⁰

²⁷ *Akdaş kontra Törökország ügy*, 2010. február 16-i ítélet (ügyszám: 41056/04) 30. pont.

²⁸ Research Division (Council of Europe, European Court of Human Rights): i. m., 5–23.

²⁹ *Chapman kontra Egyesült Királyság ügy*, 2001. január 18-i ítélet (ügyszám: 27238/95).

³⁰ *Chapman kontra Egyesült Királyság ügy*, *Pastor Riduejo, Bonello, Tulkens, Straznická, Lorenzen, Fischbach* és *Casadevall* bírók különvéleménye.

4.4. Az egyesülés szabadsága a kultúra közös megélése érdekében

A *Sidiropoulos és társai kontra Görögország* ügyben az EJEB kimondta, hogy a nemzetiségi kisebbségeknek is joguk van a gyülekezési szabadsághoz (EJEE 11. cikk).³¹ Görögországban a macedón kisebbség tagjai egyesületet szerettek volna létrehozni saját kultúrájuk gyakorlása és fenntartása érdekében. A görög hatóságok megtagadták az egyesület nyilvántartásba vételét arra hivatkozva, hogy széparatista szándékok húzódnak meg az alapítás mögött. Az EJEB ezeket a szándékokat nem találta bizonyíthatónak, és kimondta: az arra irányuló szándék, hogy a kisebbség saját kultúráját és tradícióit megőrizze, nem jelenthet veszélyt egy demokratikus társadalomban.³² Amíg a nemzeti kisebbség tevékenysége nem jelent veszélyt egy állam területi integritására, nemzetbiztonságára, addig az állam nem akadályozhatja meg nemzeti kisebbségi egyesületek létrehozását.

A *Stankov és Ilinden Egyesült Macedón Szervezet kontra Bulgária* ügyben az EJEB kimondta, hogy a nemzeti kisebbségeket az EJEE 10. és 11. cikke alatt megilleti a békés gyülekezés joga. A nemzeti kisebbségek szervezhetnek olyan összejöveteleket, ahol számukra jelentős történelmi eseményekről emlékeznek meg.³³

Egy ehhez hasonló ügyben más eredményre jutott az EJEB. A *Csiszer és Csibi v. Románia* ügyben³⁴ a kérelmezők a román nemzeti ünnepnapon szerettek volna megemlékezést tartani a Székely Hadosztály megalapításáról Kolozsvár belvárosában. A belváros azonban már le volt foglalva a román nemzeti ünnepségre. Mivel a helyi szabályozás értelmében nem lehetett egy helyszínen több rendezvényt tartani, a hatóságok nem adtak engedélyt a kérelmezők rendezvényének megtartására. Amikor a kérelmezők a megadott napon a tiltás ellenére egy székely zászlóval és „Wass Albert” feliratú pólóban kiléptek egy étteremből, a rendőrök megállították és a rendőrségre kísérték őket, majd pénzbírságot szabtak ki rájuk a tiltott rendezvény megtartása miatt. Csiszer és Csibi az EJEB-hez fordult, arra hivatkozva, hogy a rendőri intézkedés megsértette a gyülekezéshez és szabad véleménynyilvánításhoz való jogukat. Az EJEB megértő volt a román hatóságokkal szemben, és megállapította, hogy a román nemzeti ünnepnapon az említett jelképek használata könnyen erőszakos cselekményekhez vezethetett volna.³⁵ Az EJEB figyelembe vette azt is, hogy a kérelmezőket nem „általában” tiltották el a megemlékezéstől. A kérelmezők nem tudták megfelelően megindokolni, hogy miért volt számukra fontos éppen azon a helyen és abban az időpontban tartani a megemlékezést. Az EJEB úgy döntött, hogy a rendőrség fellépése belefért az államok mérlegelési jogkörébe.

Alább, a 6.2. pontban szintén lesz szó egyesülési joggal kapcsolatos esetekről, azokban azonban az egyesülési jog elsősorban politikai jogként jelenik meg.

³¹ *Sidiropoulos és társai kontra Görögország* ügy, 1998. július 10-i ítélet (ügyszám: 26695/95).

³² *Sidiropoulos és társai kontra Görögország* ügy, 41. pont.

³³ *Stankov és Ilinden Egyesült Macedón Szervezet kontra Bulgária* ügy, 2001. október 2-i ítélet (ügyszám: 29221/95 és 29225/95).

³⁴ *Csiszer és Csibi kontra Románia* ügy, 2020. május 5-i ítélet (ügyszám: 71314/13 és 68028/14).

³⁵ *Csiszer és Csibi kontra Románia* ügy, 115. pont.

4.5. A történelmi igazsághoz való jog

A Bíróságnak több esetben kellett a történelmi igazság kiderítésének kérdésével foglalkoznia. Az ezzel kapcsolatos ügyek a véleménynyilvánítás szabadsága (EJEE 10. cikk) alapján dőltek el.³⁶ Lényeges, hogy a történelmi igazságok kiderítése nem fordulhat a tények tagadásába. Így az EJEB a *Garaudy kontra Franciaország ügyben*³⁷ kimondta, hogy a holokauszt tagadása nem tartozik az EJEE 10. cikkének védelme alá, hanem joggal való visszaélést valósít meg.

4.6. Az oktatás és kutatás szabadsága

A *Cox kontra Törökország ügyben*³⁸ a kérelmező egy törökországi egyetemen tanított, ahol diákokkal és kollégákkal osztotta meg véleményét a török–kurd és a török–örmény viszonyról. Arról beszélt, hogy a törökök az örményeket lemészárolták, a kurdok kultúráját ellehetetlenítették. Ennek következményeként nemzetbiztonsági érdekre hivatkozva megszüntették a munkaviszonyát és kiutasították Törökországból. Az EJEB megállapította, hogy a kérelmező semmilyen veszélyt nem jelentett a véleménye kifejezésével, ezért Törökország az intézkedésekkel megsértette az EJEE 10. cikkét (véleménynyilvánítás szabadsága).³⁹ A Szerződő Államok kötelesek tiszteletben tartani a véleménynyilvánítás szabadságát, abban az esetben is, ha az adott vélemény számukra sértő vagy kényelmetlen.⁴⁰

4.7. Nyelvi jogok

A nemzeti kisebbségek számára a saját nyelv használata és megőrzése kiemelten fontos. A kisebbségi nyelvek azonban nem feltétlenül hivatalos nyelvek is az adott államban, és sokszor a többségi állam „költésghatékonyak” tekinti a nyelvi asszimilációt.⁴¹ A kisebbségek minél szélesebb körben szeretnék használni a saját nyelvüket, és az ehhez szükséges elismerést megkapni. Ezek az érdekellentétek konfliktusokat és jogvitákat szülnek.

Az EJEE-ben egyedül a 6. cikk tartalmaz explicit nyelvi jogot: minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt olyan nyelven kell tájékoztatni, amelyet megért. Ezen kívül az EJEE nem tartalmaz nyelvi jogokat, a „nyelvi szabadság” önmagában nem része az EJEE-nek.⁴²

³⁶ Research Division (Council of Europe, European Court of Human Rights): i. m.

³⁷ *Garaudy kontra Franciaország ügy*, 2003. június 24-i ítélet (ügyszám: 65831/01).

³⁸ *Cox kontra Törökország ügy*, 2010. május 20-i ítélet (ügyszám: 2933/03).

³⁹ *Cox kontra Törökország ügy*, 44. pont.

⁴⁰ *Cox kontra Törökország ügy*, 38. pont.

⁴¹ PAZ, Moria: The Tower of Babel: Human Rights and the Paradox of Language. *Proceedings of the Annual ASIL Meeting*, 2013, 478–480. (DOI: 10.5305/procannmeetasil.107.0478).

⁴² Research Division (Council of Europe, European Court of Human Rights): i. m., 23.

A nyelv az önkifejezés eszköze és az identitás része, ezért a magánélet tiszteltetésben tartásával (EJEE 8. cikk) szoros kapcsolatban van. Kommunikációs eszközként pedig a véleménynyilvánítás szabadságával (EJEE 10. cikk) függ össze. Éppen ezért ez alatt a két cikk alatt többször kerültek kisebbségi nyelvi ügyek az EJEB elé.

4.8. A kisebbségi nyelv használata

Az EJEE biztosítja, hogy a nemzeti kisebbségek tagjai saját nyelvüket egymás között szabadon használhassák, és ez kiterjed a művészi szabadságra is. Nem hivatalos ügyekben az állam nem korlátozhatja a nyelvhasználatot.

Az *Ulusoy és társai kontra Törökország* ügyben a kérelmezők egy színházi társulat tagjai voltak, és kurd nyelven szerettek volna előadni egy színdarabot Törökországban.⁴³ A darabnak semmilyen politikai színezete nem volt, ennek ellenére a török hatóságok megvonták az előadás megtartásához szükséges engedélyt nemzetbiztonsági okokra (etnikai szeparatizmusra) hivatkozva. A kérelmezők a véleménynyilvánítás szabadságának megsértése miatt (EJEE 10. cikk) az EJEB elé vették az ügyet. A Bíróság jogsértést állapított meg két okból is: egyrészt, mert a török kormány semmilyen megfelelő indokot nem közölt a darab betiltására vonatkozóan, másrészt mert önmagában a kurd nyelv használata nem jelenthet az Egyezmény értelmében semmilyen „közösségi problémát” (*public trouble*).⁴⁴

Az EJEE nem nyújt ilyen széles védelmet hivatalos állami feladatkörök ellátása esetén. A kisebbségi nyelv használata nem garantált a hivatalos eljárások és parlamenti felszólalások során. A parlamenti felszólalások kapcsán született döntés például a *Birk-Levy kontra Franciaország* ügyben.⁴⁵ Francia Polinéziában csak a hivatalos nyelvet, a franciát lehetett használni az állami intézményekben, így a helyi parlamentben is. A parlament eljárási szabályzatát azonban módosították akként, hogy a tahiti és polinéz nyelv is használható legyen a parlamenti vitában. Erre azért lett volna szükség, mert sok megválasztott képviselő nem tudta magát kellőképpen kifejezni franciául, és ez akadályozta a parlament demokratikus működését. A franciaországi Államtanács (*Conseil d'Etat*) érvénytelenítette ezt a rendelkezést, mivel ellentétes volt a Francia Polinézia jogi helyzetét szabályozó törvénnyel. Birk-Levy polinéz képviselő az EJEB-hez fordult az EJEE 10. cikkének (véleménynyilvánítás szabadsága) sérelmét állítva. A Bíróság nem fogadta be a kérelmet arra hivatkozva, hogy az EJEE-ben nincs külön „nyelvi szabadsághoz való jog”, és az EJEE nem garantálja, hogy a hivatalos eljárásokban különböző nyelveket lehessen használni. Az EJEB szerepe nem terjed ki arra, hogy az állami feladatkörök ellátásának nyelvét, illetve Francia Polinézia történelmileg kialakult jogi helyzetét érintően beavatkozzon.

⁴³ *Ulusoy és társai kontra Törökország* ügy, 2007. május 3-i ítélet (ügyszám: 34797/03).

⁴⁴ *Ulusoy és társai kontra Törökország* ügy, 49–50. pontok.

⁴⁵ *Birk-Levy kontra Franciaország* ügy, 2010. szeptember 21-i ítélet (ügyszám: 39426/06).

4.9. Nyelvi jogok és az oktatás

Többször került az EJEB elé olyan ügy, amelyben az oktatás nyelvéről kellett dönteni. Az esetjogból az derül ki, hogy az államoknak nincs semmilyen pozitív kötelezettségük arra nézve, hogy kisebbségi nyelveken biztosítsanak közoktatást. Nem akadályozhatják azonban a kisebbség tagjait abban, hogy ezt maguk megszervezzék.

A szakirodalomban „belga nyelvhasználati ügyként” ismert esetben⁴⁶ az EJEB arról határozott, hogy az államoknak nem kell biztosítaniuk különböző nyelveken az oktatást. 1968-ban belga szülők az EJEB-hez fordultak amiatt, hogy nem elérhető minden iskolában a francia nyelvű oktatás. A szülők az 1. Kiegészítő Jegyzőkönyv 2. cikkére és az EJE 14. és 8. cikkére hivatkoztak. Az EJEB úgy értelmezte a hivatkozott cikkeket, hogy azok nem garantálják a gyermek vagy a szülő számára azt a jogot, hogy az általuk választott nyelven kapjon a gyermek oktatást. Az EJEB hozzátette, hogy a 14. cikk a 1. Kiegészítő Jegyzőkönyv 2. cikkével együtt olvasva annyit jelent, hogy tilos az oktatásban valakit az anyanyelve miatt diszkriminálni. Az EJEB szerint abszurd lenne, ha ezentúl mindenki igényekkel léphetne fel arra vonatkozóan, hogy a Szerződő Államok területén milyen nyelven folyjon a közoktatás.⁴⁷

A *Catan és társai kontra Moldova és Oroszország* ügyben az EJEB-nek egy új írásmód bevezetéséről kellett többek között dönteni.⁴⁸ A transznisztriai függetlenségi konfliktusok következtében megalakult a „Moldáv Dnyeszter Menti Köztársaság” („MDMK”), ahol az „MDMK hatóságok” megtiltották a latin betűk használatát, és előírták, hogy a román nyelvet is cirill betűkkel kell írni. A kérelmezők gyerekei által látogatott iskola nem tett eleget ennek az új szabályozásnak. Válaszul az „MDMK” erőszakkal elfoglalta az iskolát, és megfélemlítette a támogatóit. Később az „MDMK” megengedte, hogy más, kevésbé felszerelt épületekben újból kinyisson az iskola. Az újonnan kinyitott iskola folyamatos zaklatások áldozata maradt, ezért a moldáv szülők vagy elvitték onnan a gyerekeiket orosz vagy ukrán nyelvű iskolába, vagy kénytelenek voltak megfélemlítésben élni. Az érintett szülők az EJEB-hez fordultak a gyermekeik oktatáshoz való jogának sérelme miatt. Az EJEB szerint a moldáv kormány nem jelölt meg olyan legitim célt, amely megengedhetővé tette volna a „nyelvtörvényt” és a zaklatásokat, így a Bíróság megállapította az 1. Kiegészítő Jegyzőkönyv 2. cikkének (oktatáshoz való jog) sérelmét. Az ügy érdekessége, hogy az ítélet értelmében a jogsértésért nem Moldova, hanem Oroszország volt a felelős, mivel az elkövetés idején Oroszország gyakorolt tényleges hatalmat az érintett terület felett.

Az *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası kontra Törökország* ügyben⁴⁹ az EJEB

⁴⁶ Case „relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium” kontra Belgium ügy, 1968. július 23-i ítélet (ügyszám: 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 és 2126/64).

⁴⁷ Case „relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium” kontra Belgium ügy, 11. pont

⁴⁸ *Catan és társai kontra Moldova és Oroszország* ügy, 2012. október 19-i ítélet (ügyszám: 43370/04, 18454/06 és 8252/05).

⁴⁹ *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası kontra Törökország* ügy, 2012. szeptember 25-i ítélet (ügyszám: 20641/05).

rögzítette: az EJEE védelemben részesíti azt a szándékot, hogy a közösségek a saját anyanyelvüket megőrizhessék. A kérelmező szervezet, az Eđitim-Sen egy Ankarában működő oktatási és tudományos szövetség, amely az alapszabályában célként jelölte meg az anyanyelven való oktatás elősegítését. A helyi kormányzó felkérte a szövetséget, hogy törölje ezt a mondatot az alapszabályból. Miután a szövetség nem tett eleget a kérésnek, eljárás indult a vezetők ellen, és a szervezetet feloszlatták. A szövetség úgy vélte, hogy a feloszlítás sértette az EJEE 10. és 11. cikkében biztosított jogait. Az EJEB a szövetségnek adott igazat, és kimondta: a kitűzött cél, azaz hogy a törökön kívül más anyanyelven is folyhasson oktatás, nem ellentétes a demokratikus állam alapelveivel.⁵⁰ A Bíróság hozzátette, hogy a többségi társadalomtól eltérő nyelvet beszélők adott anyanyelven való oktatása semmilyen veszélyt nem jelenthet a nemzetbiztonságra és a közrendre.⁵¹

Az *Irfan Temel és társai kontra Törökország ügyben*⁵² egy török egyetemen két diák kezdeményezte a rektornál, hogy kurd nyelven is legyenek fakultatív tárgyak. A kérelmezőket ezért a javaslatért fegyelmi büntetésként („*disciplinary sanction*”) felfüggesztették az egyetemen két egymást követő félévre. Az EJEB szerint jogtalan beavatkozás történt a kérelmezők oktatáshoz való jogába (1. Kiegészítő Jegyzőkönyv 2. cikk). Ahhoz, hogy a felfüggesztés jogszerű legyen, legitim cél érdekében kell történnie, az EJEB szerint azonban a török kormány nem tudott ilyet megjelölni, mert a hallgatók javaslata nem veszélyeztette a közrendet. A Bíróság ugyan az 1. Kiegészítő Jegyzőkönyv 2. cikke alapján állapította meg a jogsértést, az EJEE 10. cikkének (véleményszabadság) fontosságára is utalt az ítéletében.

4.10. Nyelvi jogok és a névhez való jog

A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek sok esetben ragaszkodnak a kultúrájukhoz tartozó személynevekhez. A személynév és annak a megválasztása az identitás része, és az EJEB már több ízben elismerte az EJEE 8. cikkének hatályát.⁵³ Amikor azonban az EJEB nevekkal kapcsolatos ügyekben dönt, sosem „általában” (*in abstracto*) vizsgálja a tagállami szabályozásokat. A tagállamok széles mérlegelési jogkörrel rendelkeznek a névadási és nyelvi politikájukat tekintve, így az EJEB csak akkor állapít meg jogsértést, ha egy állam a saját szabályait önkényesen alkalmazza, és az a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog (EJEE 8. cikk) megsértését eredményezi.⁵⁴

A *Mentzen alias Mencena kontra Lettország ügyben*⁵⁵ az volt a kérdés, hogy egy külföldi név fonetikus „átírása” az EJEE 8. cikkével ellentétes-e. A Bíróság szerint attól függetlenül, hogy a név írásmódja megváltozik, a név hangzása ugyanaz marad, és ezért a viselője megőrzi etnikai vagy nemzeti identitását.

⁵⁰ *Eđitim ve Bilim Emekçileri Sendikası kontra Törökország ügy*, 55. pont.

⁵¹ *Eđitim ve Bilim Emekçileri Sendikası kontra Törökország ügy*, 59. pont.

⁵² *Irfan Temel és társai kontra Törökország ügy*, 2009. március 3-i ítélet (ügyszám: 36458/02).

⁵³ *Bulgakov kontra Ukrajna ügy*, 2007. szeptember 11-i ítélet (ügyszám: 59894/00), 42. pont; *Burghartz kontra Svájc ügy*, 1994. február 22-i ítélet (ügyszám: 16213/90).

⁵⁴ *Güzel Erdagöz kontra Törökország ügy*, 2008. október 21-i ítélet (ügyszám: 37483/02), 48. pont.

⁵⁵ *Mentzen alias Mencena kontra Lettország ügy*, 2004. december 7-i ítélet (ügyszám: 71074/01).

A *Kemal Taşkın és társai kontra Törökország ügyben*⁵⁶ kurd kisebbséghez tartozó személyek szeretnék volna a török keresztnévüket kurdra változtatni. A saját környezetükben a török helyett a kurd nevüket használták. A török bíróság megtagadta a kurd nevek bejegyzését, mert a keresztnévek tartalmazták a „q”, „w” és „x” betűket, amelyek nem részei a török ábécének. Az EJEB szerint egy ilyen szabályozás nem ütközik az EJEE 8. cikkébe, főként mivel más betűkkel ki lehet fejezni ezeket a hangokat (például „k”, „ks” vagy „v”).⁵⁷

A *Güzel Erdagöz kontra Törökország ügyben* egy, a kurd nemzeti kisebbséghez tartozó török állampolgár szerette volna a nevét a kurd írás szerinti névére megváltoztatni. A kérelmezőt török kiejtés szerint „Güzel”-ként vették nyilvántartásba, kurd kiejtés és írás szerint azonban „Gözel” lenne. Miután kezdeményezte neve átírását, a török bíróságok ezt megtagadták, arra hivatkozással, hogy a kurd változat nem szerepel a török nyelv szótárában.⁵⁸ Mivel az EJEB előtt a török kormány nem mutatott fel egyetlen olyan jogi rendelkezést vagy közérdeket sem, amely alapján a névátírás megtagadása szükséges lett volna egy demokratikus társadalomban, a Bíróság megállapította az EJEE 8. cikkének megsértését.

A *Bulgakov kontra Ukrajna ügyben* a kérelmező orosz kisebbséghez tartozó ukrán állampolgár volt. A személyi igazolványában az orosz nevét „ukránosították”, ezért az EJEB-hez fordult az EJEE 8. cikkének megsértésére hivatkozva. Ebben az ügyben nemcsak „fonetikusán” írták le a nevet, hanem az orosz név ukrán megfelelőjét írták az igazolványba, mintha a magyar „János” nevet angolul „John”-nak fordítanánk. Az igazolvány egyébként tartalmazta az orosz nevet is egy külön oldalon, azonban annak nem volt semmilyen hivatalos „státusza”. Az EJEB szerint ez a szabályozás nem ütközött az EJEE 8. cikkébe, mert nem akadályozta a kérelmezőt abban, hogy az eredeti orosz nevét használja.

5. Az állampolgárság és az EJEE

Az állampolgárság, különösképp a többes állampolgárság és a nemzeti kisebbségek kérdése nehezen választható el egymástól, ezért könnyen politikai üggyé válnak. Történelmi példa erre, hogy a Szovjetunió felbomlása után az „utódállamok” a nemzetépítés jegyében hoztak olyan állampolgársági törvényeket, amelyek a nemzeti kisebbségek kirekesztésével jártak. A másik oldalról az anyaországok a határon túl élő nemzettársak számára biztosítottak honosítást.⁵⁹ Az állampolgárságnak több funkciója van: egyrészt alkalmas az identitás kifejezésére, másrészt konkrét jogszolgáltatásokat biztosít. A nemzeti kisebbségek szempontjából mindkét funkció ugyanolyan nagy jelentőségű.

⁵⁶ *Kemal Taşkın és társai kontra Törökország ügy*, 2010. február 2-i ítélet (ügyszám: 30206/04, 37038/04, 43681/04, 45376/04, 12881/05, 28697/05, 32797/05 és 45609/05).

⁵⁷ *Kemal Taşkın és társai kontra Törökország ügy*, 59–62. pontok.

⁵⁸ *Güzel Erdagöz kontra Törökország ügy*, 44. pont.

⁵⁹ POGONYI Szabolcs: Határon túli állampolgárság: státusz és szimbólum. *Regio*, 2018/4, 220. (DOI: 10.17355/rkpt.v26i4.239).

Az állam oldaláról az állampolgárság az állami szuverenitás egyik manifesztációja, ezért az állampolgárság megszerzésének és elvesztésének szabályait mindig az adott állam határozza meg.⁶⁰ Ennek megfelelően az Európa Tanács égisze alatt elfogadott, az állampolgárságról szóló Európai Egyezmény (*European Convention on Nationality*) is kimondja, hogy „minden állam saját joga szerint határozza meg, hogy kik az ő állampolgárai”. Ezzel összhangban a nemzetközi egyezmények elsősorban a hontalanság elkerülésére vonatkozó rendelkezéseket tartalmaznak.⁶¹

Az EJEE nem tartalmaz külön rendelkezéseket az állampolgárságról, így az EJEB csak akkor foglalkozik állampolgársági kérdésekkel, ha az az EJEE-ben felsorolt valamely konkrét joggal összefüggésben kerül elé.⁶² Ilyen jogok jellemzően az EJEE 8. cikke,⁶³ 6. cikke (tisztességes eljáráshoz való jog) vagy 13. cikke (hatékony jogorvoslathoz való jog).

Az EJEB több ügyben kimondta, hogy az állampolgárságtól való önkényes megfosztás bizonyos körülmények között az EJEE 8. cikkének megsértését eredményezi, mert az állampolgársági döntések hatással lehetnek az egyén magánéletére is.⁶⁴ Ilyen volt például az *Usmanov kontra Oroszország ügy*,⁶⁵ amelyben a kérelmező az állampolgárság megszerzésekor nem adta meg testvérei nevét a hatóságoknak. Miután erre tíz évvel később fény derült, Oroszország szankcióként megfosztotta a kérelmezőt orosz állampolgárságától. Az EJEB ebben az ügyben önkényesnek, és az EJEE 8. cikkébe ütközőnek találta az orosz hatóságok döntését, mivel azok nem tudták bizonyítani, hogy az állampolgárság megtartása bármilyen veszélyt jelentene Oroszországra nézve. Állampolgársági ügyek tehát tartozhatnak az EJEE hatálya alá, és az EJEB megállapíthat ezzel kapcsolatos jogsértést.

A többes vagy kettős állampolgárság kérdése a külhoni magyarságot mint nemzeti kisebbséget a mai napig különösen érinti. Egy 2010-es törvénymódosításnak köszönhetően a külhoni magyarok 2011 óta kedvezményes honosítással vehetik fel a magyar állampolgárságot.⁶⁶ Eszerint egyéni kérelemre magyar állampolgárságot szerezhet az a nem magyar állampolgár, akinek felmenője magyar állampolgár volt, vagy valószínűsíti magyarországi származását, és a magyar nyelvtudását igazolja. Miután a magyar Országgyűlés elfogadta az erről szóló törvénymódosítást, Szlovákia válaszként egy olyan törvényt fogadott el, amely nem engedi meg a kettős állampolgárságot a szlovák állampolgárok számára.⁶⁷

Ganczer Mónika szerint a szlovák szabályozás nemzetközi jogi szempontból agyályos, elsősorban az állampolgárságtól való önkényes megfosztás és a diszkrimi-

⁶⁰ POGONYI: i. m., 220.

⁶¹ Újvári Blanka: Az állampolgárság nemzetközi jogi vetületei, különös tekintettel a hontalanságra. *Iustum Aequum Salutare*, 2020/2, 179–198.

⁶² *Ramadan kontra Málta ügy*, 2016. június 21-i ítélet (ügyszám: 76136/12), 84. pont.

⁶³ *Ramadan kontra Málta ügy*.

⁶⁴ *Ramadan kontra Málta ügy*, 84. pont; *Genovese kontra Málta ügy*, 2011. október 11-i ítélet (ügyszám: 53124/09).

⁶⁵ *Usmanov kontra Oroszország ügy*, 2020. december 22-i ítélet (ügyszám: 43936/18).

⁶⁶ 1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról, 4. § (3) bek.

⁶⁷ Véglegesítették Ficóék válaszcspását az állampolgársági törvényre. *Origo.hu*, 2010. május 26. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20100526-szlovakia-robort-fico-szlovak-ellenlepes-a-kettos-allampolgarsag-miatt.html> (2021. 05. 01.).

náció tilalmára tekintettel.⁶⁸ Tanulmányában akként érvel, hogy habár *de jure* nem lesznek hontalanok, akik a szlovák állampolgárságukat elveszítik, *de facto* mégis azzá válnak, hiszen elesnek számos olyan jog gyakorlásától, amellyel életszerűen rendelkezniük kellene.⁶⁹

A szabályozás következtében két szlovákiai magyar az EJEB-hez fordult a jogsértés megállapítása érdekében.⁷⁰ Az EJEB megvizsgálta a kialakult helyzetet és az EJEE-vel összeegyeztethetőnek találta azt.⁷¹ Kimondta, hogy az EJEE nem biztosítja az „állampolgársághoz való jogot” (*right to nationality*), ezért a Bíróság csak azt vizsgálhatja meg, hogy a nemzeti szabályozás tükrében önkényes volt-e az állampolgárság elvétele. Az EJEB azon az állásponton volt, hogy mivel az érintett személyek önként és annak tudatában választották a magyar állampolgárságot, hogy ez a döntésük a szlovák elvesztésével jár majd, nem lehet a szlovák állampolgárság elvesztését önkényes megfosztásnak tekinteni. Az érintettek hivatkoztak a 12. Kiegészítő Jegyzőkönyvre is, amely a törvény előtti egyenlőséget írja elő, ám mivel Szlovákia még nem ratifikálta azt, az EJEB elutasította az erre való hivatkozást.

6. Politikai jogok

6.1. A véleménynyilvánítás szabadsága

A véleménynyilvánítás szabadsága megilleti a nemzeti kisebbségek tagjait is, még akkor is, ha az általuk megfogalmazott vélemény az állam számára kényelmetlen vagy sértő.

A *Castells kontra Spanyolország ügyben*⁷² a kérelmező, Miguel Castells a baszk önállóságot propagáló politikai közösség színeiben megválasztott szenátor volt. Hivatali ideje alatt, 1979-ben egy hetilapban közzétett egy cikket a baszkok ellen elkövetett gyilkosságokról „Felháborító büntetlenség” (*„Insultante Impunidad”*) címmel. A cikk azt állította, hogy a baszkok ellen számos végzetes merénylet történt, amelyek elkövetése feltehetően szélsőjobboldali csoportokhoz volt köthető, de a rendőrség alig tett valamit az ügyek felderítése érdekében, a rengeteg gyilkossági ügy közül egy sem oldódott meg. Az ügyek sikertelen felderítése miatt Castells szerint a spanyol kormány volt a felelős, mivel szemet hunyt a bűncselekmények elkövetése felett.

A cikk megjelenése után a szenátor ellen büntetőeljárás indult „a kormány súlyos megsértése” miatt. A spanyol bíróságok nem engedték, hogy Castells bizonyítsa a cikk igazságtartalmát, és bűncselekmény elkövetése miatt elítélték. Castells az EJEB-hez fordult a vélemény szabadság (EJEE 10. cikk) megsértése miatt, és az

⁶⁸ GANCZER Mónika: A határon túli magyarok kettős állampolgárságának nemzetközi jogi aspektusai: a kollektív elvesztéstől a könnyített megszerzésig. *Jog, állam, politika*, 2011/3, 55.

⁶⁹ GANCZER: i. m., 56–57.

⁷⁰ *Fehér és Dolník kontra Szlovákia ügy*, 2013. május 21-i ítélet (ügyszám: 14927/12 és 30415/12).

⁷¹ GANCZER Mónika: Sarkalatos átalakulások: az állampolgársági jog átalakulása. *MTA Law Working Papers*, 2014/63, 12–14.

⁷² *Castells kontra Spanyolország ügy*, 1992. április 23-i ítélet (ügyszám: 11798/85).

EJEB megállapította a jogsértést. Az EJEB szerint az érintett büntetőjogi rendelkezéseknek volt ugyan legitím céljuk, mégpedig hogy Spanyolország megőrizhesse állami stabilitását, a konkrét esetben azonban a büntetés nem volt „szükséges egy demokratikus társadalomban”. Az ítélet abból indult ki, hogy a véleményszabadság kiterjed a kényelmetlen és zavaró véleményekre is. Az EJEB szerint a szabad véleménynyilvánítás különösen fontos, ha egy megválasztott közszolgáról, parlamenti képviselőről van szó, mivel őt éppen azért választotta meg a nép, hogy megvédje az érdekeiket és felhívja a figyelmet a problémákra. A kritika sokkal tágabb körben engedhető meg, ha az egy kormánnyal szemben történik, mint bármely más esetben.⁷³ Ezenfelül Castells többször kérelmezte az eljárásban, hogy bizonyíthassa állításainak igazságtartalmát, erre azonban egyszer sem kapott lehetőséget. Minderre tekintettel az EJEB megállapította, hogy Spanyolország aránytalan mértékben korlátozta Castells véleménynyilvánításhoz való jogát.

A *Tőkés kontra Románia ügyben*⁷⁴ a kérelmező egy európai parlamenti képviselő volt, aki romániai irodájának épületére kitűzte a székely zászlót, a Partium zászlaját, a román zászlót, az Európai Unió zászlaját és Magyarország zászlaját. Ezzel a nemzeti kisebbségi hovatartozását szeretne volna kifejezni. A rendőrök megbüntették a székely és a partiumi zászlók miatt, arra hivatkozva, hogy azok reklámnak minősülnek, és csak előzetes engedéllyel lehetett volna azokat kihelyezni. A román bíróságok is ezen az állásponton voltak, így jóváhagyták a kiszabott büntetést. A kérelmező ezt követően az EJEB-hez fordult, az EJEE 10. cikkének megsértésére hivatkozva.

Az EJEB arra jutott, hogy az ügy többről szól, mint hogy a román jogszabály értelmében reklámként értékelhető-e a két zászló, ezért azt vizsgálta meg, hogy a vitatott intézkedések szükségesek és arányosak voltak-e egy demokratikus társadalomban a véleményszabadság körében. Az EJEB szerint a nemzeti bíróságoknak az lett volna a feladatuk, hogy egyensúlyt teremtsenek a kérelmező véleményszabadsága és a reklámtörvény által védett közérdek között, ezt azonban teljesen figyelmen kívül hagyták. Azt sem indokolták meg, hogy miért utasították el a kérelmező azon érvelését, miszerint a zászlók az ő identitásának kifejezését szolgálták. Azt sem vizsgálták meg, hogy miért csak a kisebbségi zászlók minősültek a rendőrség szerint reklámnak, míg a többi zászló kihelyezését nem szankcionálták. Az EJEB szerint a nemzeti bíróságok ítéletei gyenge minőségűek voltak, és nem szolgáltak megfelelő indokkal a véleménynyilvánítás korlátozására, így az EJEE 10. cikkének sérelme megvalósult. A kisebbségek tagjait is megilleti a véleménynyilvánítás szabadsága, és ez nem lehet másképp akkor sem, ha a kisebbségi identitásukkal kapcsolatban élnek ezzel a joggal.

6.2. Egyesülési jog

Az EJEB elismeri, hogy az egyesülési jog (EJEE 11. cikk) különös jelentőséggel bír a nemzeti kisebbséghez tartozók számára, mert elősegíti, hogy megőrizhessék

⁷³ *Castells kontra Spanyolország ügy*, 46. pont.

⁷⁴ *Tőkés kontra Románia ügy*, 2021. április 27-i ítélet (ügyszám: 15976/16 és 50461/17).

identitásukat és érvényesíthessék érdekeiket. A nemzeti kisebbségeknek joguk van a gyülekezési szabadsághoz, és joguk van ahhoz, hogy közösen élhessék meg a kultúrájukat.⁷⁵ A *Gorzelik és társai kontra Lengyelország ügyben*⁷⁶ az EJEB a Keret-egyezményt is idézte az egyesülési joggal összefüggésben: „*a pluralista és valódi demokratikus társadalomnak nemcsak tiszteletben kell tartania minden nemzeti kisebbséghez tartozó személy etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitását, de megfelelő feltételeket is kell teremtenie azért, hogy kifejezhesse, megőrizhesse és fejleszthesse ezt az identitást*”.

A *Baszk Nacionalista Párt – Iparralde-i Regionális Egyesület kontra Franciaország ügyben*⁷⁷ az a különös kérdés merült fel, hogy a nemzeti kisebbségek határon átnyúló érdekképviselőjének jogszerű korlátai-e a pártfinanszírozási szabályok. A kérelmező egy Franciaországban működő baszk nacionalista egyesület volt, amelyet nyíltan politikai céllal alapítottak és pártként kívántak működtetni. Pénzügyi támogatásuk döntő részét a spanyolországi baszk nacionalista párttól kapták volna, ezt azonban a francia hatóságok nem engedték meg, arra hivatkozva, hogy franciaországi politikai pártok nem fogadhatnak el külföldi adományt. A francia szervezet működését forráshiány miatt ellehetetlenítette a döntés, így nem volt esélye arra, hogy segíthesse a franciaországi baszk kisebbség integrációját.⁷⁸ Az EJEB ítéletében megállapította, hogy a francia szabályozás célja az ország szuverenitásának védelme és a pártok finanszírozásának átláthatósága volt. A Bíróság vonakodva, de úgy határozott, hogy az efféle szabályozás belefér a tagállamok mérlegelési szabadságába, így Franciaország nem sértette meg az EJEE 11. cikkét. A nehézséget az okozta, hogy a francia kormány nem győzte meg maradéktalanul a Bíróságot arról, hogy a külföldi párttól kapott pénz hogyan érinthetné Franciaország szuverenitását ebben az esetben.⁷⁹

7. A hátrányos megkülönböztetés tilalma

Az EJEE 14. cikke tartalmazza a hátrányos megkülönböztetés tilalmának követelményét. Nem biztosít azonban általános törvény előtti egyenlőséget, pusztán az EJEE-ben foglalt jogok tekintetében követeli meg a megkülönböztetés tilalmát. „*Az egyezménynek ezt a hiányosságát ellensúlyozni látszik az a tény, hogy bizonyos esetben a diszkriminatív bánásmód – akár összefügg valamely egyezményben biztosított más joggal, akár nem –, megalázó bánásmódnak minősül, és ekképpen egyezményesértő a konvenció 3. cikkében foglaltak alapján.*”⁸⁰ Emellett, a 14. cikk megsértésének nem feltétele az EJEE-ben foglalt bármely más jog vagy jogok tényleges sérelme. A jogsérelemhez elegendő, hogy valamely EJEE által biztosított jog

⁷⁵ *Sidiropoulos és társai kontra Görögország ügy.*

⁷⁶ *Gorzelik és társai kontra Lengyelország ügy*, 93. pont.

⁷⁷ *Baszk Nacionalista Párt – Iparralde-i Regionális Egyesület kontra Franciaország ügy*, 2007. június 7-i ítélet (ügyszám: 71251/01).

⁷⁸ *Baszk Nacionalista Párt – Iparralde-i Regionális Egyesület kontra Franciaország ügy*, 25. pont.

⁷⁹ *Baszk Nacionalista Párt – Iparralde-i Regionális Egyesület kontra Franciaország ügy*, 47. pont.

⁸⁰ Kovács Krisztina: A diszkrimináció-tilalom kiterjesztése az emberi jogok európai egyezményében. *Fundamentum*, 2000/4, 27.

tekintetében a tiltott megkülönböztetés megvalósuljon. Ebben a szűk értelemben a diszkrimináció-tilalom autonóm.⁸¹ Amikor egy egyezménybeli szakasz sérelmét az EJEB megállapítja, rendszerint nincs szükség az ügynek a 14. cikk szempontjából való további vizsgálatára. Egy esetben tesz az EJEB kivételt ez alól: akkor, ha az ügy alapja az EJEE által biztosított valamely jog élvezete során megnyilvánuló nyilvánvaló diszkrimináció.⁸²

Az EJEE 12. Kiegészítő Jegyzőkönyve kibővíti az EJEE 14. cikkét, és a megkülönböztetés tilalmának hatályát kiterjeszti bármely megkülönböztetésre, így akár a nemzeti jogban biztosított jog tekintetében is alkalmazható. A 12. Kiegészítő Jegyzőkönyvet azonban még nem ratifikálta az EJEE összes részes állama, így annak területi és személyi hatálya nem teljes.⁸³

A Keretegyezmény is tartalmaz megkülönböztetésmentességre vonatkozó rendelkezéseket: „A Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személy számára biztosítják a törvény előtti egyenlőséget és a törvény általi egyenlő védelem jogát. Ebben a vonatkozásban minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozáson alapuló hátrányos megkülönböztetés tilos.”⁸⁴

Az EJEB joggyakorlata értelmében akkor valósul meg hátrányos megkülönböztetés, ha összehasonlítható helyzetben lévő személyeket különbözőképpen kezelnek, és az eltérő bánásmódnak nincs objektív és észszerű indoka (*objective justification*). Nem tilos azonban a megkülönböztetés, ha az az egyenlőtlenség kiküszöbölését szolgálja, sőt, a joggyakorlat értelmében az ilyen pozitív intézkedések elmulasztása is maga után vonhatja az EJEE 14. cikkének sérelmét.⁸⁵

Az EJEB az etnikai diszkriminációt a faji diszkrimináció egyik formájának tekinti, és ezért különös gondosságot követel meg a tagállamoktól az ellene való küzdelemben. Ha a kérelmező bizonyította, hogy eltérő bánásmód áldozata volt, a bizonyítási teher megfordul, és az államnak kell bizonyítania, hogy a megkülönböztetés igazolható volt.⁸⁶ Az EJEB közvetett diszkrimináció esetén, az eltérő bánásmód bizonyítékaként elfogad hivatalos statisztikákat is.⁸⁷ Közvetett diszkrimináció esetén a munkával és oktatással összefüggő ügyekben nincs szükség arra, hogy a hatóságok diszkriminatív szándéka bizonyított legyen.⁸⁸

A *Timishev kontra Oroszország ügyben*⁸⁹ a kérelmezőt a nemzetiségi származására tekintettel nem engedték át a határon. Az orosz határőrök azt az utasítást kapták, hogy a csecsen származású személyek áthaladását akadályozzák meg. A kérelmező az EJEB-hez fordult a szabad mozgáshoz való jog (4. Kiegészítő Jegy-

⁸¹ Kovács: i. m., 28.; CANOR, Iris: Primus inter Pares. Who is the Ultimate Guardian of Fundamental Rights in Europe? *European Law Review*, 2000/1, 15.

⁸² Kovács: i. m., 28.

⁸³ Kézikönyv az európai megkülönböztetésmentességi jogról: i. m., 20. Az aláíró államok listája elérhető az Európa Tanács honlapján: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/177/signatures>.

⁸⁴ Keretegyezmény 4. cikk (1) bek.

⁸⁵ *D.H. kontra Cseh Köztársaság ügy*, 2007. november 13-i ítélet (ügyszám: 57325/00) 175. pont; *Case „relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium” kontra Belgium ügy*, 10. pont.

⁸⁶ *D.H. kontra Cseh Köztársaság ügy*, 176. pont.

⁸⁷ *D.H. kontra Cseh Köztársaság ügy*, 180. pont.

⁸⁸ *D.H. kontra Cseh Köztársaság ügy*, 195. pont.

⁸⁹ *Timishev kontra Oroszország ügy*, 2005. december 13-i ítélet (ügyszám: 55762/00 és 55974/00).

zőkönyv 2. cikk) és a diszkrimináció tilalmának (EJEE 14. cikk) együttes megsértése miatt. Az EJEB szerint a kérelmező azonos helyzetben volt bárki mással, aki a háttáron át akart kelni, így nem volt jogszerű őt másképpen kezelni, főként az etnikai hovatartozása miatt. Az EJEB megállapította a jogsértést, és ismételten kimondta, hogy az etnikai diszkrimináció a faji diszkrimináció egyik formája, és az államoknak mindent meg kell tenniük ennek leküzdésére.⁹⁰

Az etnikai és nemzeti kisebbségeket érintő diszkrimináció egyik súlyos formája a gyűlölet-bűncselekmények esetén lefolytatott eljárás során történő hátrányos megkülönböztetés. A *Boacă és társai kontra Románia ügyben*⁹¹ a kérelmezők rendőri brutalitás áldozatai lettek, feltehetően a roma származásuk miatt. Az áldozatok az EJEB-hez fordultak az EJEE 3. (kínzás tilalma) és 14. (megkülönböztetés tilalma) cikkének együttes megsértése miatt. Az EJEB kimondta, hogy az erőszakos cselekmények nyomozása során a nyomozati szerveknek mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy felderítsék, voltak-e rasszista motívumai az elkövetésnek. A konkrét ügyben a rendőri brutalitás és az azt követő elégtelen nyomozás miatt az EJEB megállapította az EJEE 3. és 14. cikkének együttes sérelmét. Kimondta, hogy ezek a bűncselekmények és a hatóságok célzott inaktivitása a megfélemlítés ereje által nemcsak közvetlenül a sértettre, hanem az egész kisebbségi közösségre komoly hatással vannak. Az EJEB gyakorlata szerint a gyűlölet-bűncselekmények során kiemelten fontos a hatékony, gyors nyomozás és az előítéletes indítékok feltárása.⁹² A nem megfelelő nyomozás miatt az EJEB Magyarországot is elmarasztalta egy hasonló ügyben (*R.B. kontra Magyarország ügy*).

Az *Aziz kontra Ciprus ügyben*⁹³ a kérelmező regisztrálni szeretett volna a választói névjegyzékbe, hogy szavazni tudjon a ciprusi parlamenti választásokon. Kérelmét elutasították, arra hivatkozva, hogy az alkotmány szerint török ciprusiként nem szerepelhet a görög ciprusi választói névjegyzékben. A kérelmező az EJEB-hez fordult az 1. Kiegészítő Jegyzőkönyv 3. cikkének (szabad választásokhoz való jog) és az EJEE 14. cikkének (megkülönböztetés tilalma) együttes megsértése miatt. Az EJEB megállapította, hogy a megkülönböztetés kizárólag a török ciprusi származáson alapult, és teljesen ellehetetlenítette a kérelmezőt abban, hogy részt vehessen a választásokon, így az 1. Kiegészítő Jegyzőkönyv és az EJEE 14. cikkének együttes sérelme megvalósult.

A *D.H. kontra Cseh Köztársaság ügyben* az EJEB-nek arról kellett döntenie, hogy jogszerűen helyeztek-e el roma gyerekeket speciális, szellemi fogyatékosok számára létrehozott iskolákban. A Bíróságnak tehát a szegregáció kérdésében kellett állást foglalnia. A kérelmezők azzal vádolták a cseh államot, hogy nem a képességeikre és teszteredményeikre tekintettel kerültek ezekbe az iskolákba, hanem roma származásuk miatt. Az EJEB hivatalos statisztikai adatok alapján döntötte el az ügyet. Az érintett időszakban a speciális iskolákban a diákok 56%-a volt roma származású,

⁹⁰ *Timishev kontra Oroszország ügy*, 53–59. pontok.

⁹¹ *Boacă és társai kontra Románia ügy*, 2016. január 12-i ítélet (ügyszám: 40355/11).

⁹² KIRS Eszter: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata a gyűlölet-bűncselekmények esetén folytatott büntetőeljárások tárgyában. *Állam- és Jogtudomány*, 2017/4, 141–151.

⁹³ *Aziz kontra Ciprus ügy*, 2004. június 22-i ítélet (ügyszám: 69949/01).

míg a hagyományos iskolákban 2,26% volt az arányuk. Az EJEB szerint az effajta statisztikák elegendők ahhoz, hogy a közvetett diszkrimináció vélelme fennálljon. A tesztek, amelyek alapján a gyerekek a speciális iskolákba kerültek, szakmailag vitatottak, mindemellett több roma gyerek annak ellenére került ezekbe az iskolákba, hogy a teszteken jól teljesítettek. Az EJEB szerint az sem enyhítette az állam felelősségét, hogy a roma származású szülők hozzájárultak a speciális iskolákba való beíratáshoz, ugyanis megállapítást nyert, hogy a szülők nem voltak kellőképpen informáltak a megalapozott döntés meghozatalához. A Bíróság megállapította az oktatáshoz való jog (1. Kiegészítő Jegyzőkönyv 2. cikk) és az egyenlő bánásmód (EJEE 14. cikk) együttes sérelmét. Később Magyarországot is elmarasztalta az EJEB egy hasonló ügyben (*Horváth és Kiss kontra Magyarország ügy*⁹⁴).

A *Molla Sali kontra Görögország ügyben*⁹⁵ a kérelmező férje egy muszlim közösség tagja volt Görögországban. Közjegyző előtt tett végrendeletében teljes vagyonát a feleségére hagyta, aki nem volt muszlim. A férj halálát követően annak húgai megtámadták a végrendeletet arra hivatkozva, hogy a Sèvres-i és Lausanne-i Egyezmények értelmében a muszlim vallású görögökre a muszlim szokásjog és az iszlám jog (saríja) az irányadó, és a muftinak van hatásköre. A görög bíróság elsőfokon elutasította a testvérek keresetét arra hivatkozva, hogy ez vallási alapú diszkriminációt valósítana meg, mindemellett a férj számára az önrendelkezés joga és a görög állampolgárság biztosította, hogy közjegyző előtt érvényesen végrendelkezhesen, mint bárki más Görögországban. A semmitőszék megsemmisítette az ítéletet, megállapítva, hogy a nemzetközi jogi szerződés értelmében a muszlim vallású személy végrendelkezése esetében az iszlám jog az irányadó. Miután a semmitőszék visszautalta az alsóbb bíróságnak az ügyet, az megállapította az iszlám jog alkalmazandóságát, és sajnálatát fejezte ki, hogy köti őt a semmitőszék döntése, így nem utalhat kérdést az Európai Unió Bíróságához. A feleség ezt követően az EJEB-hez fordult, és az 1. Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. (tulajdonhoz való jog) és az EJEE 14. cikkének sérelmére hivatkozott.

Az EJEB először megállapította, hogy a kérelmező összehasonlítható helyzetben volt azokkal, akik esetében az örökgyógyó nem muszlim származású. Leszögezte, hogy a nemzetközi egyezmények célja a kisebbségekhez tartozó személyek védelme, ebben a helyzetben azonban kétséges, hogy ez a cél megvalósult volna; ám még ha ezt a célt töltötte is be a vitatott döntés, az aránytalan volt a megvalósítani kívánt célhoz képest.⁹⁶ A Bíróság joggyakorlata alapján a vallásszabadságnak nem része, hogy egy állam egy külön jogi keretrendszer hozzon létre a vallási kisebbségek számára, ha azonban ezt megteszi, biztosítania kell, hogy az ne eredményezzen diszkriminációt.⁹⁷ A Bíróság hozzátette, hogy egy kisebbség számára biztosított jogok nem eredményezhetik azt, hogy a kisebbség tagjai elessenek azon jogoktól, amelyek egyébként a többségi társadalom számára biztosítottak. Egy olyan döntés, amely eredményeként egy kisebbség tagjai nem választhatják a kisebbségi jog helyett a „rendes” jogot (*ordinary law*), nemcsak diszkriminatív, hanem az önmeg-

⁹⁴ *Horváth és Kiss kontra Magyarország ügy*, 2013. január 29-i ítélet (ügyszám: 11146/11).

⁹⁵ *Molla Sali kontra Görögország ügy*, 2018. december 19-i ítélet (ügyszám: 20452/14).

⁹⁶ *Molla Sali kontra Görögország ügy*, 143. pont.

⁹⁷ *Molla Sali kontra Görögország ügy*, 155. pont.

határozáshoz való jog negatív oldalát is sérti (vagyis azt a jogot, hogy valakivel ne egy kisebbség tagjaként bánjanak).⁹⁸ A Bíróság mindezek tükrében megállapította, hogy a kérelmező nem igazolható módon vált a tulajdonhoz való jog (1. Kiegészítő Jegyzőkönyv 1. cikke) tekintetében diszkrimináció áldozatává.

8. Konklúzió

Az EJEB számos kisebbségi jogot ismert el az EJEE égisze alatt. Ezek közé tartozik az önmeghatározás pozitív és negatív oldala, illetve, hogy az önmeghatározás nem járhat aránytalan bizonyítási teherrel. A kulturális jogok terén az EJEE biztosítja a kisebbség tagjai számára, hogy a kultúrájukat szabadon megélhessék, hogy a közös nyelvüket gyakorolhassák, és hogy saját oktatást szervezzenek. A nemzeti kisebbségek egyesülési joguk keretében gyülekezhetnek, megemlékezéseket tarthatnak, egyesületeket és érdekképviselői szervezeteket hozhatnak létre. A nemzeti kisebbségek bírálhatják az államot, és megoszthatják az államot sértő véleményüket is.

Habár az EJEB hatásköre korlátozott, egyre bővülő nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos joggyakorlata van. Az EJEB tudatosságát a kisebbségi jogvédelem terén jól mutatja, hogy joggyakorlatában megjelent a Keretegyezményre való hivatkozás is, ami már túlmutat az „általános” emberi jogok védelmén, és a nemzetiségi sokféleséget is egyfajta központi értékévé teszi. Emellett az EJEB megköveteli az államoktól, hogy pozitívan lépjenek fel a kisebbségi kultúrák megőrzése érdekében. Ahogyan a Keretegyezmény is megfogalmazza: „*a pluralista és valódi demokratikus társadalomnak nemcsak tiszteletben kell tartania minden nemzeti kisebbséghez tartozó személy etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitását, de megfelelő feltételeket is kell teremtenie azért, hogy kifejezhesse, megőrizhesse és fejleszthesse ezt az identitást*”. A *Chapman kontra Egyesült Királyság* ügyben megfogalmazott különvélemény előrevetíthet egy kiterjedtebb jogvédelem irányába való elmozdulást. A különvéleményt megfogalmazó bírák úgy érezték, hogy az EJEB-nek tovább kellene lépnie az addigi joggyakorlatához képest, és egy – a jelenlegi korszaknak jobban megfelelő – magasabb védelmi rendszert biztosítani a kisebbségek számára, különös tekintettel a kulturális és életmódra vonatkozó jogokra. A nagyobb védelem iránti igényben szerintük a Szerződő Államok között konszenzus van; ha ez nem így lenne, akkor a Keretegyezmény nem jött volna létre.

Különösen nehéz helyzetben találta magát az EJEB azokban az esetekben, ahol az államok számára tág mérlegelési jogkör biztosított. Maguknak a bírácoknak is az a véleménye, hogy ezekben a helyzetekben nincsenek köbe vésett szabályok.⁹⁹ Ahol az állami szuverenitás jelenléte erős, ott az EJEB még nagyobb mozgásteret biztosít a részes államok számára.¹⁰⁰

⁹⁸ *Molla Sali kontra Görögország* ügy, 156–157. pontok.

⁹⁹ *Chapman kontra Egyesült Királyság* ügy, Pastor Riduejo, Bonello, Tulkens, Straznická, Lorenzen, Fischbach és Casadevall bírák különvéleménye.

¹⁰⁰ *Fehér és Dolník kontra Szlovákia* ügy; *Birk-Levy kontra Franciaország* ügy; *Baszk Nacionalista Párt – Iparralde-i Regionális Egyesület kontra Franciaország* ügy.

Az EJEE és a kisebbségi jogok viszonyát az alábbi táblázatban foglalom össze.

1. táblázat. Kisebbségi jogok az EJEE rendszerében: összefoglaló táblázat

1. Önmeghatározáshoz való jog	EJEE 8. cikk	<ul style="list-style-type: none"> • Pozitív oldala: az állam megkövetelheti az objektív bizonyítást (az objektív bizonyítás nem járhat aránytalan teherrel) • Negatív oldala: korlátlan • Az állam pozitív kötelezettsége biztosítani, hogy az identitás felvállalása ne járjon megaláztatással
2. Kulturális jogok	EJEE 8. cikk, 10. cikk, 11. cikk	<ul style="list-style-type: none"> • Hozzáférés az adott nemzetiségi, kulturális, nyelvi tartalmakhoz • Oktatási szabadság • Jog a megemlékezések tartásához • Egyesülési jog a kultúrával összefüggésben • Nem hivatalos ügyekben az állam nem korlátozhatja a nyelvhasználatot • Kisebbségi nyelv használata nem jelenthet „közproblémát” • Az államok nem kötelesek egy kisebbségi nyelven közoktatást biztosítani, azonban nem akadályozhatják annak megvalósítását • A névpolitika az államokra tartozik, az EJEE csak önkényes döntések esetén állapít meg jogsértést
3. Állampolgárság	EJEE 8. cikk, 6. cikk, 13. cikk	<ul style="list-style-type: none"> • Az EJEE nem biztosít „állampolgársághoz” való jogot • Az önkényes állampolgárságtól való megfosztástól véd az EJEE
4. Egyesülési jog	EJEE 11. cikk	<ul style="list-style-type: none"> • A nemzeti kisebbségeknek joguk van egyesületeket létrehozni kulturális célokra • A nemzeti kisebbségeknek joguk van egyesületeket létrehozni érdekérvényesítési célra
5. Véleménynyilvánítás szabadsága	EJEE 10. cikk	<ul style="list-style-type: none"> • A többségi állam köteles tűrni a számára kényelmetlen véleményeket • A kisebbségi zászlótűzés a véleménynyilvánítás szabadsága alá tartozik
6. Hátrányos megkülönböztetés tilalma	EJEE 14. cikk, 12. Kiegészítő Jegyzőkönyv	<ul style="list-style-type: none"> • A kisebbségek tagjai nem eshetnek el a többségi társadalom számára biztosított jogoktól • Az államoknak pozitív kötelezettségeik vannak arra, hogy az erőszakos cselekmények rasszista indítékait kinyomozzák • A közvetett diszkrimináció statisztikákkal is bizonyítható

Forrás: (saját szerkesztés)